

Mäkihypyn historia tulosurheiluna

Jouko Vahtola: Suomen mäkihypyn historia. Helsingin "Urheista" Matti Nykäseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012. 440 s.

Oulun yliopiston Suomen ja Skandinavian historian professori Jouko Vahtola on kirjoittanut laajan ja sujuvan, mutta näkökulmaltaan melko suppean kirjan suomalaisesta mäkihypystä. Teoksen nimi *Suomalaisen mäkihypyn historia* viritää odottamaan kokonaisuutensa suosituksen urheilulajin vaiheista. Kyseessä on kuitenkin suomalaisen mäkihypyn historiaa ennen kaikkea tulosurheilun suunnasta lähestyvä teos.

Teoksen alaotsikko kertoo aikarajauksesta, joka ulottuu 1800-luvun lopulta 1980-luvun loppuun. Vahtola on siten jättänyt mäkihypyssä 1990-luvun alussa nopeasti yleistyneen V-tyylin ja samalla kaksi tapahtumatäyteistä vuosikymmentä suomalaisen mäkihypyn historiaa käsittelyn ulkopuolelle.

Vahtolan tutkimusta hallitsee innostuneen ja valistuneen penkkiurheilijan sinivalkoinen näkökulma, minkä hän tuo saatesanoissaan esille. Isot ja pienet kilpailut seuraavat vuosi vuodelta toisiaan tasaisena virtana. Vahtola on jäsennellyt aineistonsa suomalaishyppääjien kansainvälisen menestyksen mukaan, mikä ei tuo lajille eri aikakausina ominaisia piirteitä ja taitekohtia parhaalla mahdollisella tavalla esille. Esimerkiksi mäkihypyn nousu suureksi menestys- ja yleisölajiksi jälleenrakennusvuosina olisi tarjonnut aineksia sekä lajista itsestään että yhteiskunnan muutoksesta lähteville tulkinnoille. Rohkeiden miesten urheilun voi olettaa sopineen aikakauden ilmapiiiriin erityisen hyvin. Suurin osa

mäistä valmistui talkoilla, ja niistä hypänneet miehet olivat sodankäyneitä tai sotavuosina kasvaneita rämäpäitä.

Menestys- ja kilpailulähtöinen tarkastelu kaventaa kokonaisuudessaan näkökulmaa. Ensinnäkään mäkihypyn asema suomalaisessa urheilussa ei paikannu selvästi. Toiseksi lajin yhteydet yhteiskunnan kehitykseen jäävät usein viitteellisiksi, vaikka Vahtola tuo lyhyin huomioin esille eri vuosikymmenien keskeisiä ilmiöitä. Ankara kronologinen esitys – käsittely etenee vuosi kerrallaan – tekee teoksesta tarpeettoman vaikeaselkoisen. Osuvat havainnot olosuhteiden, valmennuksen, välineiden ja koko urheiluelämän muutoksista hautautuvat kilpailusta toiseen vyöryvän tekstimassan alle, eikä epätasainen otsikointi helpota lukijan tehtävää. Keskeiset lajiin kilpaurheiluna vaikuttaneet muutokset käyvät toki kirjasta ilmi: tuomaritoiminnan kehitys, sääntömuutokset, aerodynaaminen tyyli, mäkiä koon kasvu, välineiden kehitys, ylämäen laskuasennon muuttuminen ja V-tyyli. Teoksen otsikointi ja rakenne olisivat voineet kuitenkin olla lukijaystävällisempiä.

Kilpailutulosten seikkaperäisen referoinnin seurauksena tekstistä löytyvät lähes tuhannen miehen ja kolmen naisen nimet. Useimmin tekstissä esiintyvät Eino Kirjonen ja Matti Nykänen. Hakemisto kertoo lajille kiistatta ominaisesta miesvaltaisuudesta, mutta naisten mäkihyppy olisi silti ansainnut muutamaa mainintaa laajemman käsittelyn, joka olisi antanut tilaisuuden pohtia lajin maskuliinisuutta.

Mäkihypyn lajikuluttuuri välittyy Vahtolan tekstistä osin vaillinaisena. Lajin vaatima rohkeus tulee hyvin ilmi. Sen sijaan lajikuluttuurin laajemmat ominaispiirteet eivät pääse yhtä hyvin esille. Vahtola on rajannut mäki miesten kilpailumatkojen rai-lakkuuden käytännössä kokonaan tekstinsä ulkopuolelle. Julkisuu-
dessa mäki miesten jälkihyppyä ei

juuri käsitelty ennen 1980-lukua, jolloin Matti Nykäsen edesottamuksista tuli iltapäivälehtien vakioaineistoa. Vahtola tuo perustellusti esille Nykäsen alkoholikäytön aiheuttamat ongelmat ja maa-joukkueeseen luomat jännitteet.

Vahtolan tarkastelu on hyppääjäkeskeistä, minkä vuoksi taito- ja välinelajissa merkittävät valmentajat ja huoltajat jäävät teoksessa yleensä pieneen sivuosaan. Hyppyransan jälkeen valmentajaksi siirtynyt Eino Kirjonen esiintyy teoksessa oikeutetusti yli 140 sivulla. Kirjonen toimi linkkinä, kun suomalaiset siirtyivät pääosin kokemustietoon perustuvasta valmennuksesta yhä enemmän tutkimustiedon hyödyntämiseen. Mäkihypyn päävalmentajana 1964–1987 toiminut Kirjonen auttoi osaltaan Matti Nykäsen mäkiuran vahtiin. Hänellä oli tapana laatia Klubi-askin kanteen olympiakomitealle ehdotus valmennusapurahan saajista. Kirjosen listalta löytyi 1970-luvun lopussa lahjakas Nykänen, jonka kykyihin kaikki eivät vielä uskoneet.

Vahtola nostaa suomalaishyppääjien 1950-luvulla kehittämän aerodynaamisen tyylin keskeiseksi teostaan jäsentäväksi keksinnöksi. ”Suomalaistyylin” merkityksen pohdinta tuo esille Suomen urheiluhistoriassa muulloinkin toistuneen kaavan: suomalaiset murtautuivat kansainväliseen kärkeen lajissa, jossa kilpailu oli suhteellisen vähäistä. Menestys perustui harjoitteluun ja lajin kehittäessä saavutettuun etumatkaan, joka katosi varsin nopeasti, kun kilpailu koventui lajin levittäytyessä uusiin maihin, valmennusosaaminen parantui ja välinekehittäely tehostui.

Mäkihyppy on aina suorituspaikoista ja sääoloista riippuvainen laji. Vahtola tuo hyvin esille sään vaikutuksen mäkihyppyyn. Jo mäkien kunnossapito oli vaikeaa ennen koneistettua aikakautta niin vähä- kuin runsaslumisina talvina. Lajiin vaikuttavat edelleen erityisesti tuulet.

Mäkihypyn suorituspaikkojen kehitys käy Vahtolan tekstistä ilmi, mutta jää kilpailukuvausten varjoon. Lajin vaatiman kalliin erikoisrakentamisen laajempi käsittely olisi ollut paikallaan. Erityisen paljon mäkiä valmistui 1940–1950-luvulla ja Suomessa olikin huomattavasti enemmän mäkiä kuin Ruotsissa. Voi sanoa, että urheilukenttien ohella mäkiä oli Suomessa 1960-luvun alussa riittävästi – kaikista muista liikuntapaikoista oli pulaa. Suuria mäkiä oli kuitenkin vähän.

Lopputuloksen yksilotteisuuteen ovat osaltaan vaikuttaneet Vahtolan käyttämät lähteet, joista keskeisimpiä ovat sanoma- ja urheilulehtien kilpailukuvaukset. Suomen Hiihtoliiton ja Suomen Olympiakomitean arkistolähteitä ei lähdeluettelosta löydy. Lähdekirjallisuus osoittaa myös, miten vähän mäkihypyn historiaa on Suomessa tutkittu tai edes pohdittu vakavalla otteella. Lähinnä professori Martti Silvennoisen mäkihypyn lajikkulttuurista käsittelevät tekstit olisivat voineet herättää kokonaisuutta rikastuttavia ajatuksia.

Suomalaisen mäkihypyn historian ansio on kilpailutoiminnan tarkassa dokumentoinnissa, jota olisi parantanut lähdeviitteiden käyttö. Vahtolan esitys toimii joka tapauksessa mäkihyppykilpailujen käsikirjana. Lukuisista arkistoista ja yksityiskokoelmista koottu komea kuva-aineisto kertoo monipuolisesti lajin kehityksestä ja tuo kokonaisuuteen jänteveyttä. Mukana on muun muassa kuvaharvinaisuus Petroskoin mäestä, jonka suomalaiset rakensivat jatkosodan aikana.

Mäkihyppykeskeinen tarkastelu on vienyt Vahtolan joihinkin ylitulokintoihin. Heikki Hasun yhdistetyn olympiavoitto ei sentään ollut Suomen urheiluhistorian suurin yllätys. Yhtä lailla yllättävinä voi pitää Sten Suvion kultamitalia nyrkkeilyssä Berliinissä 1936, Lasse Virénin voittoa Münchenin olympiakisojen 10 000 metrin juoksussa 1972, Tomi Poikolaisen kultamitalia jousi-

ammunnassa Moskovassa 1980 tai Kalle Palanderin MM-kultaa pu-jottelussa 1999.

Vahtolan käyttämä lennokka kieli saa pohtimaan, miksi urheiluhistoriasta on ikään kuin pakko kirjoittaa kuluneella urheilukielellä. Tekstissä ”sekoitellaan pakkaa”, ”pannaan kuriin”, ”roiskautetaan” ja ”vedetään hyppyjä”. Hurrimmillaan on ”Kankkosen solisluu kantona kaskessa”. Ilmaisukirjo tuo mieleen Martti Jukolan ja Sulo Kolkan urheilukirjat. Vahtolan esitys on toki näitä kurinalaisempi teos. Kokonaisuutena suomalaisen mäkihypyn historia henkii nostalgian sävyttämää kaipuuta mäkihypyn entisaikaan, jolloin sukset olivat yhtä puuta ja miehet rautaa.

– JOUKO KOKKONEN